

המצב: התאפשרה תנועת אנשים וכלי רכב דרך צומת מרכזית בדרך לגינין מכיוון צפון, וסולקה סוללת העפר מהכביש הראשי המוביל לגינין, מכיוון מזרח.

כתר על הכפר עזון

במהלך המחצית הראשונה של שנת 2001, נחסמו באופן הדרגתי כל היציאות מהכפר עזון, באופן שהכפר נותק מהעולם החיצון. 8,000 תושבי הכפר היו מנועים מיציאה ממנו ולא יכלו להגיע לערים המרכזיות המספקות את צרכי הכפר – קלקיליה, טולכרם ושכם. נחסמו דרכים ראשיות בקוביות בטון ובחפירות לרוחב הכביש ודרכי עפר נחסמו בסוללות עפר בגובה של כשני מטרים. המוקד פנה לצה"ל בנושא ודרש פתיחת צירים מרכזיים המובילים לערים שבסביבה. צה"ל ביצע שינויים בכתר והקל על היציאה מהכפר באופן מסוים. הנושא מצוי עדיין בטיפול.

כניסה לעזה

הסכמי אוסלו שבים וקובעים כי יש לראות בגדה המערבית וברצועת עזה יחידה טריטוריאלית אחת. הכרזה זו נותרה ריקה מתוכן, גם בזמן ש"המעבר הבטוח", המקשר בין הגדה המערבית לרצועת עזה, עוד פעל, לפני אינתיפאדת אל-אקצא: רבים מתושבי שני האיזורים לא יכלו גם אז לנוע ביניהם. השימוש במעבר הבטוח הותנה בהחזקה של כרטיס מגנטי והיעדר מניעה בטחונית. הסדר של אוטובוס עם ליווי מיוחד איפשר מעבר לחלק מאלה שהרשויות הישראליות שוללות בדרך כלל את זכותם לחופש תנועה, אך עדיין נותרו רבים שהמעבר נאסר עליהם. תושבי מזרח ירושלים גם הם היו זקוקים להיתר מיוחד לכניסה לרצועת עזה, והמוקד טיפל בלא מעט מקרים של מניעת כניסתם לרצועה.

מאז תחילת האינתיפאדה החמיר המצב באופן ניכר. ראשית, קיים סגר מוחלט על הגדה והרצועה כך שהמעבר ביניהם לא קיים עוד: כניסתם של תושבי הגדה לרצועה נמנעת באופן גורף. שנית, הקריטריונים לכניסת תושבי ירושלים ואזרחי ישראל הפלסטינים לרצועה הוקשחו. מאז תחילת השנה, אם כך, לא קיבל המוקד כל פנייה מתושבי הגדה המערבית המעוניינים להיכנס לרצועה. במקביל, מספר הפניות שקיבל המוקד מתושבים ירושלמיים ומאזרחים ישראלים להיכנס לעזה, גדל באופן משמעותי והינו גבוה מאד ביחס לתלונות זהות שקיבלנו בשנים הקודמות.

פלסטינים תושבי ירושלים ואזרחי ישראל פונים למוקד כדי להיכנס לרצועת עזה לצורך ביקורי משפחה; השתתפות בכנסים ובהרצאות; מסחר ועוד - הכול צרכים המהווים חלק בלתי נפרד מקיום חיים נורמליים. קשה במיוחד מצבן של משפחות חצויות - משפחות בהן אחד מבני הזוג תושב עזה והשני תושב ירושלים או אזרח ישראל - שישראל מונעת מהם לחיות יחד בתחומיה.

"נוהל משפחות חצויות", שהושג ע"י המוקד לפני כמה שנים, מבטיח לתושבי ירושלים ואזרחי ישראל החיים ברצועת עזה עם בני זוגם היתרי כניסה ושהות ברצועה לתקופה של שלושה חודשים ואפשרות לחדש את ההיתרים מבלי לצאת מהרצועה. בחודשים האחרונים של שנת 2000 השעו הרשויות את הנוהל. כתוצאה מכך, משפחות רבות נאלצו לשהות ברצועת עזה בלי היתר; משפחות אחרות נותרו בירושלים ובישראל בלי אפשרות לחזור למשפחתן בעזה. במקרים רבים מדובר היה במשפחות עם ילדים שלא יכלו לחזור לבית ספרם או בנשים ששהותן המאולצת מחוץ לרצועה הותירה אותן מנותקות מילדיהן שנותרו שם. בעקבות פניות המוקד, הוחזר הנוהל לקדמותו בחודש פברואר לגבי אלו ששהו בתוך רצועת עזה. עם זאת, אלו שצייתו להנחיית הרשויות ויצאו מעזה עם פקיעת היתריהם, לא יכלו לחזור לביתם. רק לאחר שהמוקד איים בפנייה לבג"צ, חודש הנוהל גם בהקשר זה ומשפחות חצויות ששהו בישראל ובירושלים הורשו בעקרון לחזור לביתן ברצועה. אולם עד היום נתקל עדיין המוקד במספר לא מבוטל של משפחות שבקשותיהן להתאחד על-פי נוהל משפחות חצויות מסורבות. לאחר פיגועים נגד ישראלים, למשל, מסרבת ישראל לקיים את הנוהל, אם כי להלכה הוא אינו מבוטל.

המקרה של ג"מ וילדיה מדגים את הבעיות בהן נתקלות המשפחות החצויות. ג"מ היא אזרחית ישראל, נשואה לתושב עזה ואם לעשרה ילדים שכולם רשומים בתעודת הזהות שלה, כלומר, אזרחי ישראל. בחודש פברואר, עת יצאה מעזה עם ילדיה כדי לבקר אצל משפחתה בישראל, ביקשה להאריך את היתר הכניסה שלהם לעזה כדי שיוכלו לחזור אל בן-הזוג והאב וכדי שהילדים יוכלו לשוב אל ספסל הלימודים. לאחר שבקשתה לא זכתה לכל מענה, פנתה ג"מ למוקד על-מנת שייטיע לה להשיג את ההיתר הנדרש. בתשובה לפניית המוקד נמסר כי "כניסת ישראלים לאזור, אינה מותרת לעת זו, למעט מקרים הומניטריים דחופים". בנוסף נמסר כי עניינה של ג"מ "אינו

עונה על הקריטריונים החלים על כניסת ישראלים לאזור בעת הזו", דהיינו, איננו בגדר מקרה הומניטרי דחוף. פניית המוקד לפרקליטות המדינה (ביחס לג"מ וארבעה מקרים נוספים) לא הוביל לפתרון ורק לאחר איום בעתירה לבג"צ נענה המוקד כי כניסתה לרצועת עזה עם ילדיה תותר לרגל חג הקורבן. בתשובה זו לא היתה כל התייחסות לכך שכניסתה של ג"מ מותרת לפי "נוהל משפחות חצויות" ולא היתה כל הבטחה שהיא תוכל לחדש את היתרי ההשייה ברצועת עזה. רק בעקבות איום נוסף של המוקד בעתירה לבג"צ, נכנסה המשפחה לעזה על-פי הנוהל.

תלאותיה של ג"מ ומשפחתה לא תמו. ב-29.5.01 היא יצאה שוב עם ילדיה לביקור משפחתי בישראל. כאשר ביקשה לחזור לרצועת עזה, בסוף חודש יוני, שוב סורבה בקשתה להיתר כניסה. לאחר התערבות המוקד, סורבה בקשתה פעם נוספת, הפעם בטענה כי בן זוגה העזתי נשוי לאשה נוספת, בעצמה בת עזה. שוב נאלץ המוקד לאיים בפנייה לבג"צ, ורק אז קיבלו ג"מ וילדיה אישור כניסה לרצועת עזה, אם כי רק לחודש ימים.

ביום 16.2.01 נאלצה חא"ח, אזרחית ישראלית הנשואה לתושב רצועת עזה ואם לחמישה ילדים, לעזוב את ביתה בעזה עקב סירוב הרשויות הישראליות לחדש את היתר ההשייה שלה. המוקד פנה לפרקליטות המדינה בהסבר כי עליה לשוב בדחיפות לביתה, לטפל בילדיה ובהוריו הקשישים והחולים של בן זוגה אשר עובד ואינו יכול לדאוג לטיפולם. בדומה למקרה של ג"מ, קיבלה חא"ח היתר רק לרגל חג הקורבן ולא על-פי נוהל משפחות חצויות. גם במקרה זה, רק לאחר איום בהגשת עתירה לבג"צ אושרה כניסתה לפי הנוהל.

נ"ר, תושבת ירושלים הנשואה לתושב עזה, סבלה מגידול מדמם בקיבה. ביום 24.1.01, לאחר שסורבה בקשתה של אמה להיכנס לעזה כדי לשהות לצידה ולסייע בידה, פנה המוקד לרשויות בעזה והבהיר כי החולה עתידה לעבור ניתוח ב-27.1.01 ולפיכך שהייתה של האם לצד בתה הינה צורך חיוני. יום לאחר הפנייה, הותרה כניסתה של האם לשבוע ימים. ב-26.5.01 יצאה נ"ר לירושלים כדי לעבור ניתוח נוסף. כאשר ביקשה לחזור לעזה, סורבה בקשתה. רק ב-17.7.01, בעקבות התערבות המוקד, הותרה כניסתה.

תושבות

תושבות בירושלים

ישראל רואה במזרח ירושלים חלק משטחה הריבוני, מאז סופח לישראל ב-1967. עם זאת, על-פי המשפט הבינלאומי, מזרח ירושלים היא שטח כבוש, שמעמדו אינו שונה מהגדה המערבית. מדיניות ישראל במזרח העיר מונחית על-ידי עיקרון מרכזי אחד: ליצור מציאות דמוגרפית וגיאוגרפית שתמנע מראש כל ניסיון לערער על ריבונותה של ישראל בשטחים שסופחו לישראל. המשמעות בפועל של עיקרון זה היא הגדלת מספר היהודים החיים בעיר והקטנת מספר הפלסטינים החיים בה. הרשויות הישראליות רותמות למטרה פוליטית-דמוגרפית זו את חוקי התכנון והבנייה, את חוקי הביטחון הסוציאלי, את החוקים הנוגעים לתושבות ולאזרחות ואת ההקצאות התקציביות לפיתוח תשתיות, חינוך, תרבות ושירותים עירוניים. במקום להעניק שירותים ראויים לאוכלוסייה, הופכות הרשויות את חייהן של המשפחות הפלסטיניות לבלתי נסבלים, במטרה לגרום להם לעזוב את העיר.

במרץ 2000, בתשובה לעתירה שהגיש המוקד כנגד מדיניות "הטרנספר השקט" בה נקט משרד הפנים מאז 1995, הודיע שר הפנים דאז, נתן שרנסקי, על מדיניות חדשה של המשרד בנושא: משרד הפנים יפסיק לשלול את תושבותם של תושבי מזרח ירושלים שעברו להתגורר בחו"ל או במקומות אחרים בשטחים, ובלבד שתוקפו של מסמך הנסיעה שבידיהם לא פקע בעת שהותם מחוץ לגבולות ירושלים. מי שתושבותו נשללה בעקבות שינוי המדיניות בשנת 1995, יהיה זכאי לקבלה חזרה אם יוכיח שהתגורר בישראל תקופה של שנתיים רצופות. על פי ניסיון המוקד, גם אלה המוכיחים זאת אינם מקבלים תמיד את מעמד התושבות שלהם חזרה ונדרשת התערבות נמרצת כדי להשיב להם את מעמדם. אלה שרכשו מעמד של תושבות או אזרחות בארץ אחרת, אינם נהנים כלל מההסדר החדש ותושבותם תישלל.

בנוגע לטיפול של משרד הפנים בתושבי מזרח ירושלים, חל שיפור קל בחודשים האחרונים, לפחות בכל הנוגע להמתנה בתור. בקשות שונות (כמו למשל בקשה לאיחוד משפחות או לרישום ילדים) מטופלות בימים נפרדים, והתורים מחולקים מראש. עם זאת, גם היום ממשיכים פקידי הלשכה לדרוש מהתושבים הוכחות לכך שמרכז חייהם נמצא בירושלים ולצורך כך הם נדרשים להציג